

21. DOKUMENTUM

HAILÉ SZELASSZIÉ FELHÍVÁSA A NEMZETEK SZÖVETSÉGÉHEZ¹⁷³

Genf, 1936. június 30.

*Forrás: Selected Speeches of His Imperial Majesty Haile Selassie First.
Addis Ababa, 1967. pp. 304–316.*

*

Én, I. Hailé Szelasszié, Etiópia Császára, azért vagyok ma itt, hogy követeljem a népemnek járó igazságot, és azt a támogatást, amelyet nyolc hónappal ezelőtt¹⁷⁴ ígérték meg, amikor ötven nemzet jelentette ki, hogy ez az agresszió megsértette a nemzetközi szerződéseket.

Nincs rá precedens, hogy egy államfő maga szólaljon fel e gyűlés előtt. Azonban nincs precedens arra sem, hogy egy nép ilyen igazságtalanság áldozatává váljék és az fenyegetse, hogy magára hagyják agresszorával. Ugyanígy nincs példa arra sem, hogy egy állam ki legyen téve barbár szándékok szisztematikus megsemmisítésének, megsértve minden ünnepélyes ígéretet, amelyet a föld nemzetei tettek, hogy ártatlan emberi lények ellen nem alkalmazzák a szörnyű gázok iszonyatos mérgeit. Az Etióp Birodalom feje azért jött Genfbe, hogy védelmébe vegye szenvedő népét, amely ősi függetlenségét védi¹⁷⁵, hogy eleget tegyen e legfőbb

¹⁷³ A szöveg megfogalmazásában Jéze francia és Colson amerikai tanácsadó volt a császár segítségére. Sandford pp 98. A beszéd eredetileg amhara nyelven hangzott el (bár a császár tudott franciául), amelyet tolmács fordított franciára a jelenlévők számára. Később két angol nyelvű kiadás látott napvilágot. Először az etióp kormány kiadásában *The Selected Speeches of His Imperial Majesty Haile Selassie First, 1918–1967* címmel (Addis Ababa 1967. pp 304–316), amelyet felhasználtunk fordításunkhoz. Ennél később jelent meg, de még 1936-ban, a császár angliai száműzetése idején íródott önéletrajza, amelyet 1973-ban Edward Ullendorff fordított angolra: „*My Life and Ethiopia's Progress*” *The Autobiography of Emperor Haile Selassie I.* Oxford, 1977. Ez szintén tartalmazza a beszédet (pp. 299–312), azonban kisebb eltérésekkel. Ezeket a lábjegyzetben Ullendorffra hivatkozva jeleztük (az oldalszámot azonban elhagytuk).

¹⁷⁴ 1935 október 7-én Olaszországot agresszorral nyilvánították, két nappal később pedig szankciókat szavaztak meg Olaszország ellen.

¹⁷⁵ Az etióp államiság a Kr. előtti évszázadokra nyúlik vissza (Axumi birodalom). Egész története során mindössze háromszor sikerült idegen hatalomnak etióp földre lépnie: 1529–41 között délről muszlim seregek hatoltak be, 1868–69-ben egy brit expedíció ostromolta az akkori fővárost, majd 1936–41 között olasz megszállás alatt volt.

kötelességének, miután hadserege élén maga is kivette részét a harcból¹⁷⁶. Imádkozom a Mindenható Istenhez, hogy kímélje meg a nemzeteket az olyan iszonyatos szenvedésektől, mint amelyet népemnek okoztak, és amelynek a társaságomban lévő urak¹⁷⁷ szemtanúi voltak. Mivel a Genfben összegyűlt államok férfiak, nők és gyermekek millióinak az életéért felelősek, kötelességem tudomásukra hozni, milyen veszély fenyegeti őket, ezért felvázolom azt a sorsot, amelyet Etiópia elszenvedett.

Az olasz kormány nemcsak katonák ellen folytat háborút. Mindenek előtt az ellenségeskedésektől távolabb eső lakosságot támadták meg azért, hogy terrorizálják és megsemmisítsék őket. Kezdetben, 1935 vége felé, az olasz légierő könnygáz-bombákat dobott hadseregemre. Ezek hatása azonban csekély volt. A katonák megtanultak szétszóródni, és megvárni, amíg a szél gyorsan szétszórja a mérgező gázokat. Az olasz légierő ezután mustárgázt¹⁷⁸ kezdett használni. Folyadékkal teli hordókat dobtak a fegyveres csoportokra. Azonban ezzel sem érték el céljaikat, mert a folyadék csak néhány katonát ért el, és maguk a földön heverő hordók figyelmeztették a csapatokat és a lakosságot a veszélyre. A vereségtől félve, egyidőben a Makallé¹⁷⁹ bekerítését célzó hadműveletekkel érkezett meg az olasz parancs, amely bevezette azt az eljárást, amelyet kötelességem a világ elé tární.¹⁸⁰ Különleges szórófejeket szereltek a repülőgépek alvázára¹⁸¹, amelyek a terület széles sávjai felett porlasztották szét a lágy, halált hozó esőt. Kilenc, tizenöt, tizennyolc repülőgépből álló csoportok követték egymást, így az általuk kibocsátott pára összefüggő leplet képezett. Így történhetett, hogy 1936 januárjának végétől katonákat, nőket, gyermekeket, háziállatokat, folyókat, tavakat és legelőket áztatott folyamatosan a halálos eső. Azért, hogy szisztematikusan meggyilkoljanak minden élő teremtményt, azért, hogy biztosan megmérgezzék a vizeket és a mezőket, az olasz parancs újra meg újra fölérük rendelte a repülőgépeket. Ez volt hadviselésük legfőbb módja.

Pusztítás és terror

¹⁷⁶ A császár, amellet, hogy főparancsnoki feladatát ellátta, valóban harcolt a fronton, többnyire egy légvédelmi ágyúval. Ullendorff, E. (ed.) i. m., pp. 251—285.

¹⁷⁷ Az angol szövegben *chiefs*, amely szó szerint azt jelenti: *főnökök*. A császár hat minisztere és tisztje társaságában utazott Genfbe. Ullendorff, E. (ed.): p. 299

¹⁷⁸ „Iperit” (Ullendorff)

¹⁷⁹ Város Etiópia északi részén.

¹⁸⁰ „Amikor az etióp csapatok bekerítették Makallét, az olasz hadsereg főparancsnoka joggal félt attól, hogy esetleg szétszórjuk az olasz csapatokat [...]” (Ullendorff)

¹⁸¹ Az angol szövegben: *board*, amelynek magyar megfelelője (*fedélzet*) értelmetlenülé tenné a mondatot.

Ez a kifinomult barbarizmus pusztulást és terrort hozott a terület legsűrűbben lakott részeire, éppen azokra, akik a legtávolabb költöztek az ellenségeskedések színhelyétől.¹⁸² A cél az volt, hogy elhítsék a félelmet és a halált Etiópia területének nagy részén.

A félelmetes taktika sikerrel járt. Az emberek és az állatok megadták magukat. Bárki, akit megérintett a repülőgépekből aláhulló halálos eső, sikoltott fájdalomában. Mindenki, aki ivott a mérgezett vízből vagy evett a fertőzött ételből, átadta magát a szörnyű szenvedésnek. Tízezrek estek el, akik az olasz mustárgáz áldozatává váltak. Azért döntöttem úgy, hogy eljövök Genfbe, hogy feltárjam a civilizált világ előtt azokat a szörnyűségeket, amelyeket Etiópia népe ellen elkövettek. Rajtam és bátor fegyvertársaimon kívül senki más nem hozhat letagadhatatlan bizonyítékot. A küldöttem által a Nemzetek Szövetségéhez intézett felhívások minden válasz nélkül maradtak — mert küldöttem nem voltak szemtanúk. Ez az, amiért úgy döntöttem, hogy eljövök és magam teszek tanúbizonyságot a népem ellen elkövetett bűnök ellen, és figyelmeztetem Európát arra a sorsra, amely reá vár, ha fejet hajt a kész tények előtt.

Vajon szükséges-e emlékeztetni a Közgyűlést az etióp dráma különböző állomásaira? Húsz év óta, trónörökösként¹⁸³, a birodalom régensként, csakúgy mint császárként, soha nem szűnt meg igyekeztem, hogy elhozzam országomba a civilizáció eredményeit, és különösen, hogy jószomszédi kapcsolatokat alakítsak ki a szomszédos hatalmakkal. Ennek különösen nagy sikere volt az 1928-ban Olaszországgal megkötött barátsági szerződés, amely kifejezetten megtiltja a fegyveres erő alkalmazását bármilyen kifogással, az erő és a nyomásgyakorlás helyébe a békéltetést és a választott döntőbírásgot helyezve, amelyekre a civilizált nemzetek a nemzetközi rendet alapozták.

Még egységesebb ország

A Tizenhármass Bizottság 1935 október 5-én kelt beszámolójában elismerte erőfeszítéseimet és eredményeim, amelyeket elértem.¹⁸⁴ A kormányok azt gondolták, hogy Etiópia belépése a Szövetségbe új garanciát ad területi integritásának és függetlenségének megőrzéséhez, egyúttal pedig segít elérni a civilizáció egy magasabb fokát. Egyáltalán nem úgy tűnik, mintha ma Etiópiában nagyobb zűrzavar és bizonytalanság lenne, mint 1923-ban. Éppen ellenkezőleg, az ország még egységesebb és a központi

¹⁸² „[...] és sivataggá változtatta országukat.” (Ullendorff)

¹⁸³ „koronahercegként” (Ullendorff)

¹⁸⁴ Az önéletrajzban ez a rész idézetként szerepel a csillaggal jelzett részig.

hatalom erősebb. Még ennél is nagyobb eredményeket érhettem volna el népem számára, ha az olasz kormány, amely lázadásokat szított és felfegyverezte a lázadókat, nem gördített volna mindenféle akadályt ennek útjába.¹⁸⁵ Valóban, a római kormány, mint azt ma nyíltan vallja, sohasem szűnt meg Etiópia meghódítására készülni. A barátsági szerződés, amelyet velem aláírtak, nem volt őszinte — egyedüli céljuk az volt, hogy eltitkolják előlem valódi szándékukat. Az olasz kormány kijelentette, hogy tizennégy éven át készült a jelenlegi hódításra. Ezzel elismerik, hogy amikor 1923-ban támogatták Etiópia felvételét a Nemzetek Szövetségébe, amikor 1928-ban megkötötték a barátsági szerződést, és amikor aláírták a háborút törvényen kívül helyező párizsi paktumot, akkor becsapták az egész világot. Az etióp kormány ezen ünnepélyes szerződésekkel további biztonsági garanciákat adott, amelyek által lehetővé vált, hogy tovább haladjon a reformok különleges útján, amelyen elindult, és amelyhez minden erejéből és szívéből ragaszkodott.

A Wal-Wal-ügy

A Wal-Wal-i incidens 1934 decemberében¹⁸⁶ villámcsapásként ért. Az olasz provokáció nyilvánvaló volt, így nem haboztam a Nemzetek Szövetségéhez fordulni. Az 1928-as szerződésre hivatkoztam és az Alapszerződés alapelveire — vagyis békéltetési és döntőbíróági eljárást szorgalmaztam.¹⁸⁷ Azonban Etiópia számára sajnálatos módon éppen ebben az időben döntött úgy egy bizonyos kormány, hogy az európai helyzet miatt

¹⁸⁵ Uralkodása kezdetén Hailé Szelassziének jelentős belső ellenzékkal kellett szembeszélnie. Közülük többen már a háború előtt nyíltan szövetkeztek az olaszokkal, majd a háborúban elárulták a császárt. Sandford, *i. m.* pp. 39—40.

¹⁸⁶ 1934 december 5-én az etióp—brit közös határmegállapító bizottság a 60 mérföld mélyen etióp területen lévő Wal Wal oázishoz érkezett. Addigra az oázist jogtalanul megszálló olaszok ott már erődöt emeltek, és kijelentették, hogy Wal Wal olasz területen fekszik, holott a helység még az 1934 előtti olasz térképeken is etióp területként van feltüntetve, annak ellenére, hogy a határt csak ideiglenesen jelölték. A fenti napon a vitából hamarosan fegyveres incidens kerekedett. Az olasz „helyőrséget” másnap páncélosokkal és légierővel is megerősítették, ennek ellenére a visszavonuló etiópok (mert a britek időközben távoztak a helyszínről) lelőtték harminc olasz katonát, miközben maguk is elvesztettek 130 embert. Hasonló incidensek korábban is történtek, de ez alkalommal Mussolini Etiópia számára megalázó elégtételt követelt. Ullendorff, E. (ed.): *i. m.* pp. 212—225. A Wal Wal-i incidenst kivizsgáló bizottság jelentését ld. in: *Revue Générale de Droit International Public*, 1935. pp. 751—758.

¹⁸⁷ A különféle eljárási lehetőségekről az Alapokmány 12—15. cikkelye rendelkezik. Mengele, *i. m.*, pp. 379—381.

minden áron meg kell nyernie Olaszország barátságát¹⁸⁸. Az ár, amit ezért fizetett, az volt, hogy átengedte Etiópia függetlenségét az olasz kormány étvágyának. Ez a titkos megállapodás, az Alapszerződés tilalma¹⁸⁹ ellenére, nagy befolyást gyakorolt az események láncolatára. Etiópia és az egész világ ennek a végzetes következményeitől szenvedett és szenved ma is.

Az Alapszerződés első megsértését számtalan másik követte. A római kormány, amely magát az Etiópia elleni politikára felbátorítva érezte, lázas háborús előkészületekbe kezdett, azt gondolva, hogy az összpontosított nyomás, amelyet az etióp kormányra kifejtettek, úgysem lesz képes legyőzni népcím ellenkezését az olasz uralommal szemben.¹⁹⁰ Az idő eljött, és mindenféle bonyodalmat támasztottak, hogy feltartsák a békéltető és döntőbírósi eljárást. Akadályok egész sorát gördítették az eljárás útjába. Az államok megkísérelték elejét venni, nehogy az ő soraikból találjon bírakat az etióp kormány, és amikor végre felállt a bíróság, nyomást gyakoroltak rá, hogy Olaszországnak kedvező döntést hozzon. Mindez hiába való volt: a bírák, akik között két olasz tisztviselő is volt, arra kényszerültek, hogy egyhangúan kijelentsék, a Wal Wal incidensben, csakúgy mint a későbbi incidensekben, Etiópiát nem terheli nemzetközi felelősség.

Erőfeszítések a békéért

¹⁸⁸ A császár Laval, francia külügyminiszter 1935 januárjában lezajlott római látogatására utal, amely egy szerződéssel zárult. A szerződés nyilvánosságra hozott részében a két fél megállapodott a tuniszi olaszok jogairól, Franciaország területei engedelményeket tett Olaszországnak (Libia déli részén), és olasz tulajdonba került a francia—etióp vasúttársaság részvényeinek kb. 20 százaléka. Ezen kívül körvonalaztak egy „Dunai Paktum”-nak nevezett közép-európai szövetségi rendszert. A megállapodás titkos részében azonban Laval gyakorlatilag szabad kezét adott Mussolininek Etiópiában, bár máig nem tisztázott, hogy ezt Laval csak gazdasági tekintetben közölte az olasz diktátorral, vagy a megszállás is szóba került. Franciaország lépése európai politikájával magyarázható. Az olasz—etióp konfliktus idejéig ugyanis Olaszország volt az Anschluss fő ellenzője (Ausztria védelmezője) és az esetleges balkáni német terjeszkedés legfőbb akadálya. Mindezekért cserébe „illetett” adni valamit Olaszországnak, amely már az első világháború vége óta hiába várta, hogy juttassanak neki valamit az egykori német gyarmatokból.

¹⁸⁹ A Népszövetség alapszerződése tiltotta az un. „titkos” diplomáciát.

¹⁹⁰ Ez utalás azokra a kísérletekre (tervekre, pl. Hoare—Laval), amelyek szerint Olaszország békés úton kapta volna meg Etiópia egy részét. I. II. József Szelasszié helyesen állapítja meg, hogy az etióp nép ellenérzése miatt az olaszoknak mindenképpen háborúra volt szükségük.

E döntést követően az etióp kormány őszintén azt gondolta, hogy a békés kapcsolatok korszaka kezdődhet el Olaszországgal. Barátilag nyújtottam kezemet a római kormány felé.

A közgyűlést a Tizenhármass Bizottság tájékoztatta 1935 október 5-én, az 1934 decembere és 1935 október 3-a közötti eseményekről.¹⁹¹ Elegendő, ha e beszámolóból csak néhányat, a 24., 25., és 26. számú részeket idézem. „Az olasz memorandum (amely az olasz sérelmeket tartalmazza) 1935 szeptember 4-én került a Tanács¹⁹² asztalára, míg Etiópia első felhívása 1934 december 14-én kelt. E két dátum közötti időszakban az olasz kormány ellenezte, hogy a Tanács foglalkozzon a kérdéssel, azon az alapon, hogy az egyetlen elfogadható eljárásról az 1928-as olasz—etióp szerződés gondoskodik.¹⁹³ Továbbá az egész periódus alatt folyt az olasz csapatok Kelet-Afrikába való szállítása. Ezeket a behajózott csapatokat az olasz kormány azzal indokolta a Tanács előtt, hogy gyarmatait meg kell védenie a fenyegető etióp készülődés miatt. Éppen ellenkezőleg, Etiópia felhívta a figyelmet Olaszország hivatalos nyilatkozataira, amelyek véleménye szerint nem hagynak kétséget „az olasz kormány ellenséges szándékai felől.” Az etióp kormányának a vita kezdetétől a békés megállapodás volt a célja. Ezért az Alapszerződés eljárásához folyamodott. Az olasz kormány azonban mereven ragaszkodott az 1928-as olasz—etióp szerződés előírásaihoz, így az etióp kormány ezt elfogadta. Változatlanul azt mondtuk, hogy elfogadjuk a döntőbíró határozatát, még akkor is, ha az ellenünk irányul. Elfogadtuk, hogy Wal-Wal hovatartozásának kérdésével a döntőbíró nem foglalkozhat, mert az olasz kormány ebbe nem egyezett bele. Kértük a Tanácsot, hogy küldjön ki semleges megfigyelőket, és felajánlottuk, hogy elküldünk bármilyen anyagot, amely a Tanács döntéséhez szükséges.¹⁹⁴ A Wal-Wal vita végül döntőbíró elé került,

¹⁹¹ Ullendorff fordításában október 6. (5. helyett) és október 4. (3. helyett) — az etióp naptár ma is a Julianus-féle időszámításon alapszik és saját hónapelnevezései vannak. Számomra úgy tűnik, Ullendorff tévedett, talán azt gondolta, 1934 (Etiópiában 1927) szököév volt.

¹⁹² Council: a Népszövetség legfelsőbb vezető szerve.

¹⁹³ Vagyis arról van szó, hogy Olaszország el akarta kerülni a népszövetségi bíróság kijelölését, és az olasz—etióp szerződés alapján addig halasztani az eljárást, amíg az idő meg nem éri a fegyveres támadásra. Olaszországnak két okból volt időre szüksége: egyrészt csapatait el kellett szállítania Kelet-Afrikába, másrészt nem támadhatott az esős évszak vége, azaz október eleje előtt.

¹⁹⁴ Két eljárást kell megkülönböztetnünk. Az olasz—etióp barátsági szerződés alapján felállított bíróság az olasz igények alapján csak azzal foglalkozhatott, hogy ki felelős a Wal-Wal-i incidensért. Etiópia azt szerette volna, ha az úgy a Népszövetség elé kerül, és együtt vizsgálják a kelet-afrikai olasz fegyverkezéssel. Amennyiben ugyanis a Wal-Wal-i ügy népszövetségi vizsgálat alá kerül, az Alapszerződés

azonban az olasz kormány részletes memorandumot nyújtott be a Tanácshoz, hogy kinyilvánítsa cselekvési szabadságát. Ebben kijelentették, hogy Etiópia nem az Alapszerződés szellemében járt el. Azt állították, hogy „mivel ez a kérdés érinti az olasz biztonságot és civilizációt,... ezért elmulasztaná legalapvetőbb kötelességét, [mert] Etiópia iránt egyszer s mindenkorra elvesztette minden bizalmát, [ezért] fenntartja magának a teljes szabadságot, hogy bármilyen eszközt igénybe vegyen, amely szükséges lehet ahhoz, hogy szavatolja gyarmatai védelmét és megőrizze érdekeit.”

A megszegett Alapszerződés

Ezek a mondatok tehát a Tizenhármass Bizottság beszámolójából származnak, amelynek nyomán a Tanács és a Közgyűlés egyhangúan elfogadta azt a döntést, hogy az olasz kormány megszegte az Alapszerződést, azaz agresszor. Nem késlekedtem kijelenteni, hogy nem kívántam a háborút, amelyet rám kényszerítettek, és kizárólag népem függetlenségéért és integritásáért fogok küzdeni, és hogy ebben a küzdelemben minden olyan kis állam ügyét védelmeztem, amely egy hatalmas szomszéd fenyegetésének van kitéve.

1935 októberében az az ötvenkét nemzet, amely ma engem hallgat, arról biztosított, hogy az agresszor nem győzhet, és az Alapszerződés eszközeit fogják alkalmazni, hogy biztosítsák a jog uralmát és az erőszak bukását. Arra kérem az ötvenkét nemzetet, hogy ma sem feledkezzen el arról a politikáról, amely mellett nyolc hónappal ezelőtt elkötelezték magukat, és amelyben bízva népem ellenállását irányítottam az ellen az agresszor ellen, amelyik őket vádolta a világ előtt. Fegyvereim, a tűzérés, a muníció, az egészségügyi szolgálat kis száma, a légierő teljes hiánya ellenére a végsőig bíztam a Szövetségben. Azt gondoltam, lehetetlen, hogy egy magányos agresszor sikeresen dacolhat ötvenkét nemzettel, beleértve a világ leghatalmasabbjait. Magamat hűen a szerződésekhöz tartva nem tettem háborús előkészületeket, bizonyos európai kisállamok példáját tartva szemem előtt. Amikor a veszély egyre nagyobb lett, a népemnek kijáró felelősség miatt 1935 első hat hónapjában megkísértem fegyvereket vásárolni.¹⁹⁵ Számos kormány embargót léptetett életbe, hogy ezt

értelmében a vizsgálat befejeztéig a peres felek nem folytathatnak háborús előkészületeket.

¹⁹⁵ Az afrikai fegyverszállításokat tiltó nemzetközi szerződések (pl. Brüsszel 1890), amelyeket a gyarmattartó hatalmak léptettek életbe, a független Etiópiát is sújtották. Az 1930 augusztus 21-én Etiópia, Franciaország, Anglia és Olaszország között kötött új szerződés értelmében ugyan Etiópia szabadon vásárolhatott volna fegyvereket, 1935 nyarán Nagy-Britannia mégis fegyver-embargót hirdetett Etiópia ellen, és

megakadályozza, mialatt az olasz kormány minden segítséget megkapott, hogy a Szezei-csatornán át folyamatosan és ellenvetés nélkül szállítson csapatokat, fegyvereket és lőszert.¹⁹⁶

Mozgósításra kényszerítve

1935 október 3-án az olasz csapatok behatoltak területemre.¹⁹⁷ Néhány órával később általános mozgósítást rendeltem el. A béke megőrzése iránti vágyam miatt, egy nagy európai állammak a Világháború előestéjén mutatott példáját követve, csapataimat harminc kilométerre visszavontam, hogy elejét vegyem minden provokációnak. A háború mégis kitört, és azon a módon folyt, amelyet korábban ismertettem a Közgyűlés előtt.

Ebben az egyenlőtlen küzdelemben az egyik kormány több, mint negyvenkét millió lakosának parancsol, különféle gazdasági, ipari és technikai lehetőségekkel rendelkezik, amelyek lehetővé teszik, hogy halálos fegyverek korlátlan mennyiségét állítsák elő, míg a másik oldalon egy húszmillió lakosú kis nép, amelynek az oldalán nincsenek fegyverek, lehetőségek, csak ügyének igaza, és a Nemzetek Szövetségének ígérete. Milyen valódi segítséget adott Etiópiának az az ötvenkét nemzet, amely kijelentette, hogy a római kormány súlyosan megsértette az Alapszerződést, és vállalta, hogy megakadályozza az agresszor győzelmét? Vajon minden tagállam úgy tekintette-e az agresszorra, mintha a háború ellene irányulna, miként azt az Alapszerződés 16. cikkelye¹⁹⁸ értelmében vállalták? Minden

Franciaország is kijelentette, hogy megtiltja fegyverek szállítását a Dzsubuti—Addisz Ababa vasútvonalon. Hailé Szelasszié így csak titokban juthatott fegyverekhez, amelyek szállítói főként Belgium, Csehszlovákia és Svájc voltak. Sandford, *i. m.*, pp. 43—44, 90. Seife-Mikael Araya: *Die politische und soziale Entwicklung Äthiopiens vom Ende des Ersten Weltkrieges bis zur Restauration (1941)*. Marburg, 1974. pp. 267—268. (: az említett szerződés dokumentuma.) Farago: *i. m.*, pp. 4, 14. Utóbbi leírja egy titkos csehszlovák fegyverszállítvány megérkezését az etióp fővárosba.

¹⁹⁶ Tudomásom szerint Winston S. Churchill az elsők között vetette fel a Szezei-csatorna lezárásának szükségességét, amely megakadályozta volna az olasz agressziót, hiszen az olaszok még a repülőgépeket is hajón szállították Afrikába! Mások arról vitakoztak, hogy ez a fennálló nemzetközi szerződések értelmében egyáltalán lehetséges-e. Churchill, W. S.: *i. m.*, p. 62.

¹⁹⁷ Ullendorffnál október 4. szerepel — itt biztosan téved. Mellesleg Mussolini még október 2-án kiadta a parancsot.

¹⁹⁸ Az általunk forrásként használt dokumentumban itt 15., a császár önéletrajzában közölt szövegben pedig 17. cikkely szerepel. Miként Ullendorff is helyesen jegyzi meg, valójában a 16. cikkelyről van szó, amely kimondta, hogy „Ha a Szövetség valamelyik tagja a [...] megállapodások ellenére a döntést háború útján keresi, ezt a

reményemet a kötelezettségvállalások végrehajtásába helyeztem. Bizalmamat megerősítették a Tanács ismételt nyilatkozatai, hogy nem ismerik el az agressziót, és az erőszak kénytelen lesz maghajolni a jog előtt.

1935 decemberében a Tanács egészen világossá tette, hogy érzései összhangban vannak azoknak a népeknek a millióival, akik a világ minden részén tiltakoztak az Etiópia feldarabolására irányuló előterjesztés ellen.¹⁹⁹ Folyamatosan ismételték, hogy a konfliktus nem csupán az olasz kormány és a Nemzetek Szövetsége között áll fenn, és ez az, amiért személyesen utasítottam vissza minden olyan javaslatot, amelyet az olasz kormány terjesztett elő, és amelyek személy szerint engem előnyökhöz juttattak volna, mert ezzel elárultam volna népemet és a Nemzetek Szövetségének Alapszerződését. Minden olyan kis nép ügyét védtem, amelyet agresszió fenyeget.

Mi lett az ígéretekből?

Mi lett azokból az ígéretekből, amelyeket nekem tettek még 1935 októberében? Fájdalommal, de meglepetés nélkül állapítottam meg, hogy három hatalom teljesen semmibe veszi az Alapszerződés alapján vállalt kötelezettségeit.²⁰⁰ Olaszországgal fennálló kapcsolataik arra késztették őket, hogy visszatartsanak minden olyan eszközt, amely megállíthatja az olasz agressziót. Sőt, mélyen kiábrándító volt számomra tapasztalni egy bizonyos kormány hozzáállását, amely folyamatosan hangoztatta az Alapszerződés következetes betartását, ugyanakkor fáradhatatlanul azon

tagot ipso facto olyannak kell tekinteni, mintha háborús cselekményt követett volna el a Szövetség valamennyi tagja ellen." Mengele: i. m. pp. 381—382.

¹⁹⁹ A teljesség igénye nélkül megemlítem, hogy Etiópia melletti szimpátia-tüntetések és sajtókampányok folytak Nagy-Britanniában, a Benelux államokban. Egyiptomban „Pro Abyssinia” társaság alakult a koptok vezetésével, az Egyesült Államokban pedig szabadcsapatokat toboroztak, amelyek sohasem jutottak el Afrikába.

²⁰⁰ Ullendorff fordításában: „három kormány teljesen semmibe vette azokat a kötelezettségeket, amelyeket a Szövetségbe való belépéssel vállaltak”. A császár itt Magyarországra, Ausztriára és Albániára célzott, amelyek Olaszországgal való kapcsolataikra tekintettel tartózkodtak a szankciók megszavazásától. A korabeli nemzetközi jogi szakírók egy része szerint ezzel megszegték az Alapszerződést, azonban Bethlen István nézetem szerint joggal védte meg a magyar álláspontot. A magyar kormány rendkívül kényes helyzetbe került a szavazásnál, hiszen gyakorlatilag a Népszövetség és Olaszország között kellett választania. Az előbbi az Alapszerződés 19. cikkelye alapján *elvileg* lehetővé tette volna a Magyarország által áhított határrevíziót, de sohasem gyakorolta azt, utóbbi pedig *gyakorlatilag* Magyarország egyetlen szövetségese volt (1927: olasz—magyar barátsági szerződés) az európai újárendezésért vívott harcban.

ügyködött, hogy megakadályozza annak alkalmazását.²⁰¹ Amint bármilyen olyan intézkedés lehetősége merült fel, amely gyors hatást érhetett volna el, azonnal különféle előterjesztések születtek abból a célból, hogy megcsorbítsák az intézkedés hatékonyságát. Vajon az 1935 januári titkos szerződés a magyarázat e fáradhatatlan obstrukcióra?

Az etióp kormány soha nem várta el más államoktól, hogy katonáik vérént ontsák az Alapszerződés védelmében, amikor saját érdekeik nem forognak kockán. Az etióp harcosok csak anyagi támogatást kértek, hogy megvédjék önmagukat. Számos alkalommal kértem pénzügyi támogatást hadi felszerelések vásárlásához. Ezt folyamatosan megtagadták tőlem. Akkor hát valójában mi értelme van az Alapszerződés 16. cikkelyének²⁰² és a kollektív biztonságnak? Az etióp kormány kénytelen volt titokban igénybe venni a Dzsibuti—Addisz Ababa vasútvonalat, hogy ellássa az etióp erőket. Jelen pillanatban ez a fő, ha nem az egyetlen utánpótlási lehetőség az olasz megszálló hadsereg számára. A semlegesség szabályai alapján meg kellene tiltani az olasz erők számára történő szállításokat, azonban itt többről van szó, mint semlegességről, mert ugyan a 16. cikkely alapján a Szövetség minden tagállamának kötelessége a semlegesség, de nem azért, hogy ezzel az agresszort, hanem hogy az agresszió áldozatát segítsék. Figyelembe vették az Alapszerződést? Ma figyelembe veszik?

Bizonyos Hatalmak kormányai, köztük a Nemzetek Szövetségének legbefolyásosabb tagjai, végül olyan helyzetet idéztek elő parlamentjeikben, hogy amióta az agresszor sikeresen elfoglalta az etióp terület nagy részét, azóta nem szándékoznak folytatni semmiféle gazdasági és anyagi eljárás alkalmazását, amelyet az olasz kormány ellen bevezettek. Ezek azok a körülmények, amelyek miatt az argentin kormány kérésére a Nemzetek Szövetségének Közgyűlése megállapította, hogy a helyzetet az olasz agresszió idézte elő. Kijelentem, hogy a probléma, amely ma a Közgyűlés előtt fekszik, sokkal nagyobb. Nem csupán az olasz agresszió rendezéséről van szó.

A fenyegetett szövetség

A kollektív biztonságról és magáról a Nemzetek Szövetségének a létéről van szó. Ez az a bizalom, amelyet minden állam a nemzetközi szerződésekbe fektetett. Ez azoknak az ígéreteknek az értéke, amelyeket a kis államoknak tettek, hogy elismerik és megvédik integritásukat és függetlenségüket. Ez az államok egyenlőségének az elve, máskülönben a

²⁰¹ Franciaországra céloz.

²⁰² Miként Ullendorff helyesen jegyei meg, a császár itt tévedett, amikor önéletrajzában 17. cikkelyt írt.

kis államok vazallusi kötelékbe kényszerülnek. Egyszóval, a nemzetközi erkölcsről van szó. Egy szerződés alá kanyarított aláírás csak addig van érvényben, ameddig az aláíró hatalom saját, közvetlen és azonnali érdekeit szolgálja?

Sem fanyalgással, sem a vita alóli kibúvással nem oldódik meg a probléma. Ezt nyíltan a Közgyűlés figyelmébe ajánlom. Akkor, amikor népeimet a megsemmisülés fenyegeti, amikor a Szövetség támogatása egycsapásra megszűnhet, szabad-e teljesen őszintén, elhallgatás nélkül beszélnem, oly közvetlenséggel, amelyet a Szövetség tagállamai között az egyenlőség szabálya megkövetel?

Az Úr Kirátságán kívül, nincs e földön olyan nemzet, amely felette állna a másoknak. Megtörténhet, hogy egy erős kormány úgy gondolja, büntetlenül elpusztíthat egy gyenge népet, aztán amikor út az óra, ez a gyenge nép a Nemzetek Szövetségéhez fordul, hogy az teljes szabadságával ítélkezzen. Isten és a történelem emlékezni fog az Önök ítéletére.

A visszavont segítség

Hallottam, hogy kijelentették, az alkalmazott szankciók elégtelenek voltak, nem érték el céljukat. Nincs az az idő és körülmény, amelyek mellett a szándékosan hatástalan és szándékosan rosszul alkalmazott szankciók megállíthatók volna az agresszort.²⁰³ Ez nem az az eset, amikor lehetetlen lett volna megállítani az agresszort, hanem az, amikor visszautasították, hogy megállítsák az agresszort. Amikor Etiópia azt kérte és kéri, hogy adjanak neki gazdasági segítséget, ezt lehetetlen lett volna teljesíteni két ország, pontosabban két olyan ország részéről, amelyek megtagadták, hogy szankciókat alkalmazzanak az agresszor ellen, hiszen a Szövetség garantálja a gazdasági segítséget még békeidőben is?²⁰⁴

Szembesülve azzal, hogy az olasz kormány számos alkalommal megszegte minden nemzetközi szerződést, amelyek tiltják a fegyveres megoldást, és szembesülve a hadviselés módjával, fájdalmas tudomásul vennem, hogy a mai előterjesztés arra irányul, hogy megszüntessék a

²⁰³ A császárnak igaza volt, a szankciók semmit sem értek. Először is csak gazdasági szankciók, pedig az angol flotta és légierő megakadályozhatta volna az olasz terveket. Másodszor: nem terjedtek ki olyan „stratégiai” nyersanyagokra, mint acél, olaj vagy gumi. Harmadszor: azok az államok, amelyek Genfben ugyan megszavazták a szankciókat, a legtöbb esetben csak hónapokkal később vagy egyáltalán nem ratifikálták azokat. Sandford: *i. m.*, pp. 103.

²⁰⁴ A császár itt valószínűleg arra gondolt, hogy Ausztriát és Magyarországot, mivel az Olaszország elleni szankciókat nem fogadták el (tartózkodtak), a Népszövetség kötelezhette volna arra, hogy nyújtsanak gazdasági segítséget Etiópiának.

szankciókat. Ez az előterjesztés valójában nem azt jelenti-e, hogy Etiópiát odavetik az agresszornak?

Annak a napnak az előestéjén, amikor minden örömmel megkíséréltem megvédeni népemet a Kögyűlés előtt, ez az előterjesztés nem fosztja-e meg Etiópiát az utolsó esélytől is, hogy támogatást és garanciát kapjon a tagállamoktól? Ez-e az az irány, amelyet a Nemzetek Szövetsége és minden tagállama jogosan vár el a Nagyhatalmaktól, amikor kijelentik, hogy joguk és kötelességük a Szövetség akcióját vezetni? Szembesítették-e az agresszort kész tényekkel²⁰⁵, helyrehozták-e az államok az erőszak előtti megalázkodás szörnyű precedensét?

Az Önök Kögyűlésének minden bizonnyal javaslatokkal kell majd élnie, hogy megreformálja az Alapszerződést és hogy még hatásosabb garanciát nyerjenek a kollektív biztonság érdekében. De vajon az Alapszerződés-e az, amely reformokra szorul? Milyen célkitűzésnek lehet bármilyen értéke, ha maga a megvalósításra vonatkozó szándék hiányzik? A nemzetközi erkölcsről van szó, és nem az Alapszerződés cikkelyeiről. Az etióp nép részéről, amely tagja a Nemzetek Szövetségének, kérem a Kögyűlést, hogy vessen be minden eszközt, amely alkalmas arra, hogy biztosítsa az Alapszerződés tiszteletben tartását. Ismételten tiltakozom a szerződések megsértése ellen, amelyeknek az etióp nép áldozatul esett. Az egész világ színe előtt kijelentem, hogy Etiópia császára, kormánya és népe nem fog meghajolni az erőszak előtt és hogy fenntartják igényüket arra, hogy minden rendelkezésükre álló eszközt alkalmazzanak a jog győzelmének és az Alapszerződés tiszteletben tartásának biztosítása érdekében. Kérem azt az ötvenkét nemzetet, amelyek ígéretet tettek az etióp népnek, hogy segítik az agresszor elleni ellenállásban, mit szándékoznak tenni Etiópia érdekében? És a Nagyhatalmak, amelyek a kollektív biztonság ígéretét tették a kis népeknek, amelyekre annak a fenyegetésnek a súlya nehezedik, hogy egy napon Etiópia sorsát szenvedik el, milyen eszközöket szándékoznak igénybe venni? Világ küldöttei! Azért jöttem Genfbe, hogy lerőjam köztetek egy állam fejének legfájdalmasabb kötelességét. Milyen választ vigyek népemnek?

²⁰⁵ Bár Hailé Szelasszié nem az eredeti francia diplomáciai kifejezést (*'fait accompli'*) használta, tisztán látta a Népszövetség legnagyobb gyengeségét, hogy ti. amikor egyes tagállamok kész tények elé állították a Szövetséget, az végül mindig beletörődött ebbe. Ebben a vonatkozásban érdemes összevetni Bethlen István cikkével.